	द्वितीयम्	DSCC 3	**उद्देश्यम् -** महाभारतस्य तत्र च विविधनीतिनिरूपणपरस्य प्रजागरोपपर्वण: परिचयः। **आधारग्रन्थः -** ▪ महाभारते उद्योगपर्वणि (33-40अध्यायाः), गीताप्रेस, गोरखपुर।			
			प्रजागरोपपर्वणः वैशिष्ट्यम्। ● धृतराष्ट्रस्य प्रजागरकारणम्। ● धृतराष्ट्रविदुरसंवादः। ● पण्डितमूढयोः लक्षणानि। ● राजधर्मनिरूपणम् । ● धर्माधर्मयोः स्वरूपं फलञ्च।	1	1	16-20
			सुधन्वदत्तात्रेयप्रसङ्गः। ● सुधन्वचरितम्। ● धर्मस्य अष्टौ मार्गाः। ● दत्तात्रेयसाध्यसंवादः।	1	1	16-20
			विदुरेण धृतराष्ट्रं प्रति नीतिनिरूपणम्। ● स्वर्गनरकयोः प्राप्तिकारणानि। ● सदाचारमहत्त्वम्। ● उत्तमादिभेदेन पुरुषाणां कुलानाञ्च निरूपणम्।	1	1	16-20

			विदुरनीतिः। ● राष्ट्रस्य क्षयवृद्धिकारणानि। ● गुणवतां लक्षणानि। ● मन्त्रभेदकारणानि तत्परिणामाश्च। ● सन्तोषस्य महत्त्वम्।	1	1	16-20
			फलाधिगतिः(Outcome) :- ● संस्कृतसाहित्ये विद्यमानानां विविधनीतिशास्त्राणां विषये परिज्ञानम् । ● महाभारतस्य सर्वज्ञानमयत्वविवेचनपूर्वकं विदुरनीतेः महत्त्वावबोधः। ● नीत्युपदेशमाध्यमेन छात्राणां आचारव्यवहारयोरवबोधः। **सङ्गतिः(Inter Link) :-** पत्रमेतन्महाभारतमाधृत्य परिकल्पितम्। **“यन्न भारते तन्न भारते”** अनया सूक्त्या महाभारतस्य वैशिष्ट्यं सर्वे जानन्ति। महाभारते तत्तत्प्रसङ्गेषु अनेकानि नीतिशास्त्राणि उपलभ्यन्ते। तेषु विदुरप्रोक्तस्य नीतिशास्त्रस्य महत्त्वमधिकं वर्तते। अस्मिन् प्रजागरोपपर्वणि अध्यायानां श्लोकानाञ्च नीतिशास्त्रदृष्ट्या महत्त्वं, पारस्परिकसम्बन्धो विद्यते एव।			

			सन्दर्भग्रन्थाः(Reference Books):- ▪ महाभारतसर्वस्वम्, प. कुबेरनाथ शुक्लः, सं.सं.वि.वि. वाराणसी। ▪ विदुरनीतिः, संस्कृतटीका, चौ. संस्कृत सीरिज आफिस, वाराणसी। ▪ विदुरनीति (भाषा टीका), गीताप्रेस, गोरखपुर। ▪ सम्पूर्ण विदुरनीति, डॉ. प्रीतिप्रथा गोयल, मीनर्भा पब्लिकेशन, जोधपुर। ▪ महाभारतकालीन समाज, सुखमयभट्टाचार्य, कलिकाता।			
		DSCC 4	**उद्देश्यम् -** श्रीमार्कण्डेयमहापुराणस्य परिचयपूर्वकं शक्त्युपासनायाः महत्त्वप्रकाशनम्। **आधारग्रन्थः -** ▪ मार्कण्डेयमहापुराणे (78-90 अध्यायाः), नाग प्रकाशन, दिल्ली।			
			मार्कण्डेयमहापुराणवैशिष्ट्यं स्वरूपञ्च। ● मार्कण्डेयपुराणपरिचयः। ● वर्ण्यविषयाः। ● शक्त्युपासनामाहात्म्यम्।	1	1	16-20
			भगवत्याः प्रथमचरितम्। ● सुरथवैश्ययोः संवादः। ● मधुकैटभप्रसङ्गः। ● योगमायास्तुतिः।	1	1	16-20

			भगवत्याः मध्यमचरितम्। ● महिषासुरसैन्यवधः। ● महिषासुरवधः। ● शक्रादिकृता देवीस्तुतिः।	1	1	16-20
			भगवत्याः उत्तरचरितम्। ● धूम्रलोचनप्रसङ्गः। ● चण्डमुण्डरक्तबीजशुम्भनिशुम्भादीनां वधः। ● नारायणीस्तुतिः। ● देव्याः वरप्रदानम्।	1	1	16-20
			फलाधिगतिः(Outcome) :- ● अष्टादशमहापुराणेषु मार्कण्डेयमहापुराणस्य महत्त्वावबोधः। ● शक्तितत्त्वस्य महत्त्वावबोधः। ● देव्याः सर्वव्यापकत्वावबोधः। ● नारायणीस्तुत्या शक्तेः वैशिष्ट्यावबोधः। **सङ्गतिः(Inter Link) :-** अष्टादशमहापुराणेषु वपुषा संक्षिप्तं, ज्ञानेन च महन्महत्त्वसाधकं पुराणं मार्कण्डेयमहापुराणं वर्तते। किञ्च साधकानां सर्वोत्कृष्टग्रन्थरूपेण विराजते। अस्य 78-90 अध्यायाः पाठ्यक्रमरूपेणाधिगृहीताः, येषु भगवत्याः दुर्गायाः चरितानि प्रथममध्यमोत्तरचरितरूपेण परस्परसम्बद्धानि तिष्ठन्ति। लोके अस्य पुराणभागस्य पारायणम् उपासनञ्च बहुभिरनुष्ठीयते।			

			सन्दर्भग्रन्थाः(Reference Books) :- ▪ सप्तशती सर्वस्वम्, नागपब्लिशर्स, जवाहर नगर, दिल्ली। ▪ दुर्गासप्तशती (भाषाटीकासंवलिता), गीताप्रेस, गोरखपुर। ▪ दुर्गासप्तशती, पौराणिक तथा वैदिक अध्ययन एवं अनुसंधान संस्थान, नैमिषारण्य, सीतापुर। ▪ दुर्गासप्तशती रहस्य, आचार्य गङ्गाराम शास्त्री, आदित्यप्रकाशन, भोपाल। ▪ सप्तशती रहस्य, श्यामानन्द नाथ, शाक्तसम्मेलन, प्रयाग।			
		DSCC 5	**उद्देश्यम् -** विविधविद्यापरिपूर्णस्य अग्निपुराणस्य परिचयपुरस्सरं तत्र वर्णितस्य काव्यालङ्कारशास्त्रस्य अवबोधनम्। **आधारग्रन्थः -** ▪ अग्निपुराणे (337 - 347 अध्यायाः), चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी।			
			काव्यस्वरूपम्। ● काव्यलक्षणम्। ● गद्यलक्षणं तद्भेदाश्च। ● पद्यलक्षणं तद्भेदाश्च। ● महाकाव्यलक्षणम्।	1	1	16-20

			नाटकस्वरूपविमर्शः। ● रूपकलक्षणम्। ● प्रस्तावनालक्षणम्। ● रूपकपञ्चसन्धिप्रकरणम्। ● काव्यस्येतिवृत्तम्।	1	1	16-20
			रसस्वरूपविमर्शः। ● रसाभिव्यक्तिकारणानि। ● रसभेदाः। ● स्थायिभावाः। ● विभावः तद्भेदाश्च। ● नायकनायिकयोः भेदाः।	1	1	16-20
			अभिनयस्वरूपम्। ● अभिनयभेदाः। ● शब्दालङ्कारः। ● अर्थालङ्कारः। ● उभयालङ्कारः। ● काव्यरीतयः दोषाः गुणाश्च।	1	1	16-20

फलाधिगतिः(Outcome) :-

- अग्निपुराणस्य साहित्यशास्त्रीयमहत्त्वालोडनम्।
- साहित्यालङ्कारकाव्यनाटकादीनां स्वरूपभेदविषयेऽवबोधः ।
- रसानां तदुद्भवकारणानामवबोध: ।
- अभिनयस्वरूपनिरूपणपूर्वकांङ्गिकवाचिकाभिनयविषयावबोधः।

सङ्गतिः(Inter Link) :-

“आग्नेये हि पुराणेऽस्मिन् सर्वा विद्याः प्रकाशिता:” इत्यनेन सुवचनेन ज्ञानगरिम्णः अग्निपुराणस्य परिचयः उपलभ्यते। अत्र विद्यमानासु बहुविद्यासु काव्यालङ्कारविद्या सर्वोत्तमा विद्यते। अस्य पुराणस्य 337-347अध्यायेषु अलङ्कारशास्त्रस्य सर्वेऽपि विषयाः चर्चिताः सन्ति। अतः अस्मिन् पत्रे काव्यस्वरूपं, तद्भेदाः, नाटकस्वरूपं, रसरीत्यलङ्कारदोषादयः सर्वेऽपि विषयाः पाठ्यविषयवस्तुत्वेनाधिगृहीताः सन्ति। एतेषां समेषां विषयाणां परस्परसम्बन्धो वर्तते एव।

सन्दर्भग्रन्थाः(Reference Books):-

- अग्निपुराणोक्तं काव्यालङ्कारशास्त्रम्, सं.सं.वि.वि. वाराणसी।
- प्रमुखपुराणेषु काव्यशास्त्रीयतत्त्वसमीक्षा, राजस्थान-संस्कृत-साहित्य-सम्मेलनम् ,जयपुरम्।
- पुराणेषु काव्यत्वम्, डॉ. राजकुमार जोशी, राजस्थान संस्कृत साहित्य सम्मेलन, जयपुर।
- अग्निपुराण का काव्यशास्त्रीय भाग , सत्यदेव चौधरी, नेशनल पब्लिशिंग हाउस, दिल्ली।

******